

Жайлауова А.Ш., Көлбай А.Р.

Халықаралық гуманитарлық-техникалық университеті, Қазақстан

Қазақстан Республикасындағы трансплантологиясы мәселесін құқықтық реттеу.

Резюме

В статье анализируется законодательство Республики Казахстан в области трансплантологии органов, тканей и их компонентов.

Summary

The article analyzes the legislation of the Republic of Kazakhstan in the field of transplantology of organs, tissues and their components

Жоғары өркениеттік құндылықтарға, адамның өмірі мен бостандықтарына қол сұғу әрқашан ең үлкен әлеуметтік қауіпке ие болды. Сондықтан өркениетті мемлекеттердің заңнамасында жоғары әлеуметтік құндылықтардың қорғалуына кепілдік беретін нормалар ең жоғары құқықтық күштің нормативтік құжатында — Конституцияда бекітілген.

Мақаланың мақсаты-донорлық органдар мен адам тіндерін алуды құқықтық реттеудің кейбір заманауи қылмыстық-құқықтық және криминологиялық мәселелерін теориялық зерттеу нәтижелерін қорытындылау.

Қазіргі заманғы трансплантологиядағы қылмыстық-құқықтық және криминологиялық сипаттағы мәселелерді қарастыруды осы мәселеге арналған халықаралық құқықтық құжаттарды талдаудан бастау керек. Бұл бүгінгі күні адамның ағзалары мен тіндерін заңсыз ауыстырып салумен байланысты қылмыстық іс-әрекеттің бүкіл әлемде ауқымға ие болуына байланысты және осындай қылмыстармен күрес бүкіл әлемдік қоғамдастықтың бірлескен күш-жігерін талап етеді. Мұндай қызметті үйлестіру және қолдау қатысушы елдердің ұлттық заңнамасының тиісті бөлімдерінің негізіне жатқызылуы тиіс негізгі

нормативтік қағидаттарды қамтитын белгілі бір келісімдерге қол қою арқылы уәкілетті халықаралық ұйымдардың ұсынымдарына сәйкес дәстүрлі түрде жүзеге асырылады.

Осыған байланысты Адам құқықтары және биомедицина туралы Еуропа Кеңесінің Адам ағзалары мен тіндерін транспланттауға қатысты Конвенциясына қосымша хаттаманы еске түсірген жөн. Құжат 11 тараудан және 34 баптан тұрады және қатысушы елдердің ұлттық заңнамасын құру үшін криминалдық саясаттың негізгі қағидаттарын қамтиды. Сонымен, Кіріспеде Конвенцияның негізгі мақсаттары басқалар арасында:

- биология мен медицина жетістіктерін қолдануға байланысты адамның қадір-қасиеті мен жеке тұтастығын қорғау және әркімге жеке басына қол сұғылмаушылықты және басқа да құқықтар мен негізгі бостандықтарды сақтауға кепілдік беру;

- органдар мен тіндерді транспланттауға байланысты туындайтын этикалық, психологиялық және әлеуметтік-мәдени проблемаларды шешу;

- адам өміріне, денсаулығына және қадір-қасиетіне қауіп төндіретін іс-әрекеттерге әкелуі мүмкін ағзалар мен тіндерді трансплантациялау саласындағы теріс пайдаланушылықтың алдын алу.

Тағы бір айта кететін құжат-39-шы Дүниежүзілік медициналық Ассамблея қабылдаған адам ағзаларын трансплантациялау туралы Декларация, ол 8-тармақта трансплантация үшін адам ағзаларын сатып алуды және сатуды айыптайды.

Қазақстан Республикасы мен Украинаның қылмыстық заңнамасын талдай отырып, автор олардың жоғарыда аталған халықаралық және конституциялық принциптерге басым сәйкестігі туралы қорытындыға келді. Донорлық материалды заңсыз алып қою Қазақстан Республикасында да, Украинада да қылмыстық жазаланатын іс-әрекет болып табылады.

Атап айтқанда, ҚР ҚК 106-бабы, 2-бөлігі, 9-тармағы, жеке адамға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтарға арналған ҚР ҚК Ерекше бөлімінің 1-тарауында жәбірленушінің ағзаларын немесе тіндерін пайдалану мақсатында

денсаулыққа қасақана ауыр зиян келтіргені үшін қылмыстық жаза көзделген. Сонымен бірге, заң шығарушы жәбірленушінің мүшелері мен тіндерін қалай пайдалану керектігін нақты көрсетпейді, яғни бұл анатомиялық материалдарды тек трансплантация үшін ғана қолдануға болмайды.

Адамның өмір сүру құқығы тұрғысынан анатомиялық материалды алуға "келіспеушілік презумпциясы" адамға трансплантологиядағы қылмыстық теріс қылықтардың алдын ала отырып, оның физикалық денесінің тағдырын шешуге айрықша құқығын қамтамасыз етуге арналған. Өз кезегінде, "келісім презумпциясы" трансплантаттарды алу мүмкіндігі бойынша тиімді.

Қазақстан Республикасында сарапшылар донорлық органдардың тапшылығына назар аударады. Әрбір туыс жақын адамның жүрегін құрбан ете алмайды. Негізінен бас тартулар діни көзқарастармен дәлелденеді.

Осылайша, донорлық материалдың тапшылығы мәселесін шешу үшін, келісім алудың заңды моделіне қарамастан, автордың пікірінше, адамның анатомиялық материалды одан алуға келісімін алу мен бекітудің нақты процедурасын анықтау қажет. Көп жағдайда трансплантологтар анатомиялық материалды алу үшін қайтыс болған адамның туыстарымен байланысуға мәжбүр болады, өйткені тірі кезінде адам, әдетте, өлімнен кейінгі донорлыққа құжатталған келісім немесе келіспеушілік қалдырмайды. Теріс пайдаланудың алдын алу үшін адамға бұл мәселені өзі шешуге мүмкіндік беру керек. Бұл проблеманы шешудің бір нұсқасы адамның донорлыққа келісімі немесе шешім өзгерген жағдайда донорлыққа келісім беруден бас тартуы тіркелетін "донор картасы" сияқты құжатты енгізу болуы мүмкін.

Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасын талдау адамның донорлық органдары мен тіндерін заңсыз алып қоюға байланысты қылмыстарға қатысты сенімді криминалдық саясаттың бар екенін көрсетеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Бокерия Л.А., Каабак М.М., Мовсесян Р.А. и др. Этическая и юридическая проблемы органного донорства — кто вправе распоряжаться органами

- человека после его смерти? / Л.А.Бокерия, М.М.Каабак, Р.А.Мовсесян и др. // Анналы хирургии. — 1997. — № 5. — С. 27–28.
2. *Сагатович В.А.* Быть или не быть — вот в чем вопрос. Трансплантология. — 2002. — Т. 3. — № 1. — С.
 3. *Палинка Н.* Ровно три года назад в Казахстане была проведена первая трансплантация сердца / [ЭР]. Режим доступа:
<http://www.zakon.kz/4734063-rovno-tri-goda-nazad-v-kazakhstane-byla.html>